

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 14

V Ljubljani, 31. julija 1892.

Letnik V.

Gobavec ali žvagar.

Ta dva metulja, katera kažeta podobi 24. in 25., si nista posebno podobna. Ogledavši si oba bolj natanko, sodil bode vsak, da nista iste vrste. Ali ta sodba je vendar prenagla in zato kriva. Oba metulja spadata v eno in isto vrsto ter se ločita samo po spolu. Podoba 24. nam kaže samico, podoba 25. pa samca jako škodljivega nočnega metulja gobavca ali žvagarja.

Zamazano bela samica je jako debelega, tršastega trupla in je na konci zabreklega zadka obrastena z rjavkasto volno. Velika krila so ob vnanjem robu črno pikasta, a sredi vsacega je videti črna kljukasta lisa, vrh tega gredo prek prednjih tri ali štiri, na zikzak zveržene črne proge, ki so več ali menj jasno izražene. Črne tipalnice so le kratko nazobčane in so zategadelj videti ščetinaste. V dolgost meri nekaj čez štirideset, na raztegljaj pa do osem-deset milimetrov.

Na polovico manjši samec ima na dve strani češljaste tipalnice in je mnogo temnejši. Prednja krila, glava in oprsje je namreč sivo rjavkasto, zadnja krila so rjasta, zadek pa siv in na konci kosmat. Valovite črne proge na prednjih krilih so nejasne, kakor bi bile zabrisane.

Gobavec leta meseca julija in avgusta. Samica je jako neukretna in lena ter sedi z zganenimi krili na kadem deblu, samec je pa živahnejši in leta časi pri belem dnevi. Nekaj dni potem znese oplojena samica na drevesno skorjo več kupčkov okroglih, svetlih, rjavih jajec. Pri tem delu se golí samici rjava dlaka na zadku in jajca so vsa s to dlako pokrita, in zalega je videti, kakor bi majhni koščki kresilne gobe viseli po drevesu. Zatagadelj se tudi metulj imenuje: gobavec.

Jajca prezimijo, a vspomladi izvale se iz njih gosenice, ki se kmalu razkrope po drevesu in začno objedati popke in brstje. Všeč jim je vsako sadno

Podoba 24.

Podoba 25.

drevo, nahajajo se pa tudi na topolah, vrbah, na hrastih, brestih in na družih listnatih drevesih. Kjer jih je mnogo, oklestijo vse zelenje, in drevo je videti, kakor bi bilo suho. Ko je eno deblo ogoljeno, gredo ž njega in se napotijo iskat družega. Gobavčeva gosenica ima jako debelo glavo, črnkasta je, a po hrbtu se jej vlečejo tri rumenkaste proge. Prvih pet telesnih obročkov ima vsak po dve modri, daljnjih šest obročkov pa vsak po dve rdeči bradavici, a iz vseh teh bradavic rasto kosmiči dolzih in togih (ne mehkih) dlak. Ako to gosenico neoprezno prijemlješ z golo roko, ali če ti kam drugam pade na golo kožo, zabodejo se ti krljke dlake vanjo in ti zadajejo hude bolečine. Gosenice se drže rade na kupu in pri deževnem vremenu iščejo zavetja na spodnji strani kake močne veje. Meseca junija ali še prej so dorasle in se zabubijo pod kacin listom ali pa na raskavej skorji, pritrdivši se onde z nekoliko nitimi. Kratka in precej debela buba je mrka, skoro črna in ima sem ter tje kosmiče rumenkaste dlake.

Tega škodljivca je treba na vse kriplje zatirati. Jeseni in po zimi snemaj tisto gobasto zalego in metaj jo v ogenj, ali ne preveč na enkrat, ker jajca v ognju močno pokajo. Na deblu ne mečkaj zalege, kajti jajca so trda in na hrapavej skorji nikoli vseh ne zmastiš. Takisto je treba tudi gosenice pridno obirati, in to tem več, ker ptiči za nje ne marajo. Edina kukavica jih zoblje. Najbolje je iskati jih po dežji in v kupu zbrane pomastiti z roko, ki pa mora biti v rokavico oblečena ali pa v cunjо zavita. Samo ob sebi se razumeva, da je treba umoriti vsako samico, najdi jo uže na vrtu ali zunaj kje, kajti gobavec je škodljiv povsod. Na Francoskem so enkrat gobavčeve gosenice pregnale celo ljudi iz stanovanj, ko so na planem vse požrle in, išoč nove hrane, zašle v hiše.

Obsenčevanje kumar.

Kumare prenašajo ravno tako malo posebno hudo vročino, kakor trajno mrzlo in vlažno vreme. Zadnje je pač obče znano, manj pa utegne biti znano prvo. Kumarne grede, ki so prirejene ob kaki južni steni, uspevajo veliko slabeje ob hudi vročini nego grede na planem.

V takih slučajih, kadar kumare trpe za veliko vročino, je njih rast slabša ter so bolj blede nego kumare v senci. Jako dobro vpliva tedaj na kumare primerno obsenčenje t. j. tako, ki pripušča le nekoliko svetlobe, in sicer ob najhujši dnevni vročini. Tako obsenčene rastline ne uspevajo le bolje nego druge, ampak so tudi rodovitnejše.

Na planem razen prav zelo zavarovanih mest, zlasti ob hladnih poletjih, sicer huda vročina redkokedaj toliko škoduje, pač pa skoraj vedno zgodnjim kumaram pod steklom. Obsenčene pa ne smejo biti kumare nikdar dolgo časa, ampak, kakor je bilo uže rečeno, le tje in sem, kadar je potrebno. Napačno bi jih bilo obsenčevati tudi pri mali vročini. Zarad sence sejejo med kumare tudi solnčnice, a njih sence ni moči ravnati.

Kako se sadje hrani?

Da sadje prav hranimo, moramo paziti na to le:

1.) Sadje bodi toliko časa na drevju, dokler popolnoma dozori, potem je šele skrbno potrgajmo.

2.) Pazimo, da se ne rani ali pa pritisne, kajti kjer je otis, je kmalu tudi gniloba, posebno če je sadje tenke, gladke kože in rahlega mesa.

3.) Predno je spravimo v zimske shrambe, moramo je dobro ebrisati in poškodovano odbrati.

4.) Jesensko sadje bodi 2 tedna v hladni sobi, zimsko pa precej čez 2 do 3 dni spravimo v zimske shrambe.

5.) Spravljamo je v zimske shrambe ob suhem vremenu; mokrega sadja ne smemo spravljati, ker tako rado gnije.

6.) Zimske shrambe morajo biti vedno enakomerno tople, nikdar manj nego 5°, in nikdar več nego 10° R. Vrh tega naj bodo suhe in zračne.

7.) Vse stvari, ki diše po gnilobi ali trhlobi, kakor n. pr. stare deske, nečista slama, naj se odpravijo.

8.) Sadja ne smeme nikdar nalagati više nego v dve ali tri plasti, in vedno tako, da pride muha navzdol, pecelj pa navzgor. Le sadja trdega in gostega mesa lahko naložimo v več plasti.

9.) Varujmo sadje miši in podgan. Spravljamo je torej na police, kamor miši ne morejo. Ako je spravljamo na mize, ovijmo mizam noge z gladkim oljnatim papirjem 1½—2 čevlja (48—64 centim.) visoko, ali pa jih objimo 2 čevlja (64 centimetrov) visoko s 6 palcev (15 centimetrov) širokim kositarjem okolo in okolo tako, da je nekoliko navzdol obrnen. Na tako opravljene noge ne morejo miši in podgane splezati.

Posebno dober način, po katerem se žlahtno sadje lahko do prihodnjega leta ohrani zdravo in okusno, je naslednji:

Ko smo sadje skrbno potrgali, najlepše odberimo, n. pr. najlepša jabolka in hruške. Ko se je začelo nekoliko potiti, obrišimo je dobro z robcem in vsak sad za se v bel, tenek pivni papir zavijmo tako, da se konci papirja zavijó okolo pecelja. Sadje potem v sode ali pa skrinje, katerim so stene prevlečene z debelim pivnim papirjem, v plasti naložimo tako, da pride pecelj navzgor, muha pa navzdol. Vrh vsake plasti potresimo nekoliko čistih otrobov, plev ali pa tudi stolčenega oglja, da so zamašeni vsi presledki med sadjem. Te tvarine morajo biti seveda suhe in brez duha. Tudi suh pesek, brinove igle dobro služijo; posebno brinovje odganja miši od sadja. Ko je zadnja plast položena, pokrijmo s kako zgoraj omenjeno stvarino n. pr. z debelim pivnim papirjem; sod ali škrinjo potem dobro z deskami zabijmo. Posodo pa shranimo v zimske shrambe ali pa jo zakopljimo 2—3 čevlje (63 centim. — 1 meter) globoko v zemljo, da ne more zrak do nje. Posode, ki so v zemlji zakopane, naj bodo toliko časa v njej, dokler sadja ne potrebujemo. Ker sadje, kadar je zopet vzamemo iz zemlje, ne vzdrži dolga časa, je dobro, da se spravlja le v majhne posode. Za porabo se vzame, kedar je potreba, le ena posoda iz zemlje. Ako so bile pa posode spravljene v kako sbrambo, potem treba posode vsaj vsakih 14 dni odpreti in vse sadje preložiti. Pri tej priliki odberimo vse, kar je gnilega.

Verbena.

Velika večina naših poletnih vrtnih rastlin ima to slabo stran, da kmalu odeveto, in če mnogo takih na vrt posadimo, pripeti se, da je vrt konci poletja brez vsega cvetja.

V nastopnem opozarjamo naše čitatelje na cvetico, ki ob pravem oskrbovanji cvete od poletja do vseh svetih. To je verben a, stara, a vzlic temu ena najlepših in najhvaležnejših vrtnih rastlin.

Verbene so raznovrstnih, a vedno živih barv, enobarvene, pa tudi drsaste in lisaste. Verbena zahteva solčno mesto in rodovitno zemljo ter ljubi vodo bo trajni suši, če ravno prenese precej suhote.

Razmnožujejo se s semenom, pa tudi s potaknenci. Prvi način se uporablja, če ni mogoče dobiti potaknencev, ali če hočemo vzgojiti nove barve.

Ker hočemo rastline imeti kmalu cvetoče, zato se seje seme zgodaj v februarju ali o pričetku marta v lonce ali sklede. Mlade rastlinice se kmalu presadi in potem posamezne ali po dve skupaj posade v lonce ter dajo v gorke grede, od koder pridejo ob ugodnem vremenu spomladi na plano.

Kadar so se verbene uže dobro ukoreninile, rasto jako hitro ter pokrijejo ves svoj prostor, ker vsi novi poganjki se raztezajo po zemlji.

V novjšem času imamo vrsto verben, kojih poganjki se ne raztezajo po tleh, ampak rasto kvišku. Meseca avgusta in septembra se verbene razmnožujejo s potaknenci, kateri se vzemo od rastlin, ki rasto na planem.

Potaknenci se vsade v majhne, s peskom napolnjene zabojčke, kateri se posade v mlačne gnojne grede. Pesek bodi, dokler se ukoreninijo, primerno vlažen. Paziti je zelo, da ne venejo. Ukoreninjene potaknence prenesi potem na solnčen kraj, koder se ni bati slane, meseca januarja jih pa presadi v lonce. Od potaknencev, ki poganjajo po zimi, lahko zopet potaknence režeš, ki se ravno tako ukoreninijo kakor jesenski.

Smukanje zelenjadnih rastlin.

Ne le v zelenjadarstvu, ampak tudi v kmetijstvu je pogostoma škodljiva navada, da spodnje listje zelja, kolarab, zelene, pese i. t. d. smukajo, da je potem pokrmijo, ali pa zato, ker mislijo, da se rastline potem bolje razvijajo. Ta navada je nekaterim tako prešla v kri in meso, da jih ni od nje odpraviti z nobenim razlogom.

Tako smukanje listja je le takrat neškodljivo, če se potrga le uvelo, oziroma usihajoče listje; kakor hitro posmučeš pa zeleno, torej še delavno listje pa narediš rastlinam precejšno škodo, ki je večja, nego koristi posmukano listje.

Pri zeleni smatrajo mnogi obtgavanje za prepotrebno, in vender je ravno toliko škodljivo, kolikor pri vsaki drugi rastlini. Kdor je enkrat za poskušnjo pustil en del zelene neosmukane, tega bode uspeh za vso prihodnost prepričal. Ne obtgavanje, ampak dobro gnojenje in zalivanje dela velike gomolje.

Neosmukana greda zelene ali kake zeluate rastline je bolj obsenčena, voda ne izpuhteva, zato je pa zelenjad po takih gredah veliko lepša.

Vrtnarske raznoterosti.

Saje, katere dimnikar izmete, navadno zaženejo na smetišče, kar je pa velika škoda. Saje so izvrstno gnojivo, zlasti za trato na vrtu, ki dobi od njih najlepšo, sočno, zeleno barvo.

Peteršilj, v krušni peči posušen, potem v prah zdrobljen in v dobro zamašenih steklenicah hranjen, obdrži svoj duh in je za porabo vso zimo v vsaki kuhinji.

Veliki in lepi vinski grozdi ti vzrastejo, če izrežeš iz grozdov vse pregošto stoječe in pa pohabljenе in sicer poškodovane jagode, kakor hitro so posamezne jagode kot oreh debele. To delo se opravi s primernimi škarjami. Vsled tega se povečajo in zboljšajo ostale jagode, grozd postane izdatno teži in poprej zori. Ta mali trud se ti poplača dvakratno ali trikratno.